עין משפט
נר מצוה

צח א ב מיי' פ"י מהל' כלים הלכה ז:
צט ג מיי' פכ"ה מהל' כלים הלכה טז:
ק ד מיי' פ"א מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלז סעיף א:
א ה מיי' פ"ב מהלכות י"ט הלכה ז סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תצז סעיף א:
ב ו מיי' שם הלכה יז טוש"ע שם סעיף ב:
ג ז מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע שם סעיף ז:

◆

רבינו חננאל

[מתני'] הרחיים של פלפלין טמאה משום שלשה כו'. א) פירוש כלי עץ חקוק, ובאמצעיתו טס של ברזל קבוע במסמרים עומדים מלמטה, והוא נקוב נקבים דקים כמין כברה. והעליון (מצופה) [משופה] ליכנס בתוך התחתון, ומצופה ראשו של עליון ברזל עשוי כמין פטפוטין בלוטין קטנים. ונותן הפלפלין באותו הברזל המתוח באמצע החקוק לאורכו הנקוב ככברה. ושוחקין בעליון שראשו מצופה ברזל כמין פטפוטין קטנים (יתר גפים כמעט) [גסין יותר מעט] מן הנקבים, ונותן הפלפלים על הברזל העשוי (בסכנה) [ככברה] וטוחן בעליון, וכשישחק יורד מן הנקבים למטה. ויש בקרקעית התחתון נקב גדול (סותם) [סתום] כשרוצה פותח ונוטל הפלפלין השחוקין. ומפורש בגמ' שלנו, וגם כך פירש בירושלמי, התחתון כלי קיבול, העליון משום כלי מתכות, אמצעי משום כברה. [מתני'] עגלה של קטן טמאה מדרס, דהא קסמיך עלה. וניטלת בשבת משום דאיכא תורת כלי עליה. ואינה נגררת אלא ע"ג כלים, אבל על הקרקע לא דעביד חריץ, ומשום דאמר דבר שאין מתכוין אסור. **וסיפא** דהא מתניתין תנא אחר אליבא דר' יהודה, שהוא שונה כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שאינה עושה חריץ אלא כובשת. ור' שמעון תני גורר אדם מטה וכסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואין צריך לומר ביו"ט. ב) **[תוספתא]** דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקליה הגורר, פותחין ונועלין בהן בשבת ואין צריך לומר ביו"ט.

הדרן עלך יום טוב

משום שלשה כלים. פי' ואם נטמא זה לא נטמא זה אפי' בשעת מלאכה שהן כולן יחד הואיל וכל אחד ראוי למלאכה בלבדו[א] ולא דמי למספרים של פרקים ואזמל של רהיטני ה) דהתם[ב] הם מחוברים יותר בשעת מלאכה: **משום** כלי כברה. פירש רש"י אע"ג שהיא של עץ ואין לה בית קיבול שאין נשאר בה כלל מכל מקום גזרו עליה משום ארוג ולא נראה דלא שייך ארוג במעשה של עץ[ג] כי אם [בצמר ופשתים ונראה לפרש] בכברה של סלתות דקאמר בירושלמי כברות של סלתות טמאה משום שיש עליה תורת כלי שמקבלת הסובין שאין יכולין לצאת דרך נקבים והא דקאמר משום כלי כברה ולא קאמר משום בית קיבול ה"ק משום תורת קבול כלי כברה דחשיב קבול שלה כדפי': **עגלה** של קטן. פירש הקונטרס שהקטן יושב בתוכה ולא נהירא דמאי קא משמע לן פשיטא הא אין לך כלי מיוחד גדול מזה לכך נראה לי דהיינו כלי שעושין לקטנים להתלמד להלוך והיא עומדת על שלשה אופנים ואוחז בה בידיו והיא מתגלגלת לפניו תמיד[ד]:

הדרן עלך יום טוב

אין צדין דגים מן הביברין וכו'. פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם בשול בי"ט ושחיטה שמא יסריח אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש בריש מכילתין (דף ג. ושם) גבי גזירה שמא יתלוש דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא במכשירין יש חלוק לכך נ"ל ט) כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה: **ואין** נותנין לפניהם מזונות. פירש רש"י דאין מזונותן עליו דהם אוכלים עשב הנמצא במים וגם פעמים אוכלים עפר וגדולים אוכלים הקטנים ואפילו למאן דשרי מאך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב) דמשמע אפילו בהמה מכל מקום דגים לא הואיל ואין מזונותן עליך ותימה דבגמרא פריך ורמינהי ביברין של חיה ועוף אין צדין וכו' ומשני כאן בביבר קטן כאן בביבר גדול והשתא תינח מצידה לצידה תרצת שפיר אלא מזונות מאי תרצת דבמתני' אמרי' ונותנין לפניהם מזונות והתם אמרי' אין נותנין לפניהם מזונות[ה] לכך נראה לי דהא תליא בהא אי צידה מותרת[ו] מותר נמי ליתן לפניהם מזונות[ז] והכי פירושו אין צדין דגים מן הביברין וכו' ואין נותנין לפניהם מזונות גזרה שמא יצודם דהא צידה שלהן אין מותרת ביום טוב[ח] והשתא כשמתרץ בגמרא מצידה ממזונות נמי ניחא דהא בהא תליא ומכל מקום קשיא דמשמע הכא דהיכא דצידה שלהן אסורה אפילו לזרוק להם מזונות אסור ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנה: ושם) קאמר גבי דבורים שאסור ליקח מהן למשדא קמייהו שפיר דמי ויש לומר דהתם מיירי בשבת דחמיר דאוכל נפש אסור ולא שייך למגזר שמא יקח מהן אבל הכא מיירי ביום טוב דאוכל נפש מותר גזרינן דלמא כשיתן להם מזונות שמא יצוד מהם:

מתני' [א]הרחים של פלפלין טמאה משום שלשה כלים משום כלי קבול ומשום כלי מתכת ומשום כלי כברה: **גמ'** [ב]תנא תחתונה משום כלי קבול אמצעית משום כלי כברה עליונה משום כלי מתכת: **מתני'** א) [ג]עגלה של קטן טמאה מדרס ונטלת בשבת °ואינה נגררת אלא על גבי כלים ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת: **גמ'** עגלה של קטן טמאה מדרס דהא סמיך עלויה ונטלת בשבת משום דאיכא תורת כלי עלה ואינה נגררת אלא על גבי כלים על גבי כלים אין על גבי קרקע לא מאי טעמא דקא עביד חריץ מני ר' יהודה היא דאמר ב)דבר שאין מתכוין אסור דאי ר' שמעון האמר ג)דבר שאין מתכוין מותר ד)(דתנן) ה)רבי שמעון אומר [ד]גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ אימא סיפא ר' יהודה אומר אין הכל נגררין בשבת חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת מפני שכובשת אין אבל חריץ לא עבדא תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה:

הדרן עלך יום טוב

ו)**אין** [ה]צדין דגים מן הביברים ביו"ט [ו]ואין נותנין לפניהם מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר [ז]לא כל הביברין שוין זה הכלל כל

המחוסר

מתני' טמאה משום שלשה כלים. מקבלת טומאה על שם שלשה כלים. נפקא מינה דאי נמי אזל חד שמא מינה טמאה משום אידך ובגמרא מפרש לה: **גמ' תחתונה.** שמקבלת אבק הפלפלין כשנופל דרך נקבי המכבר: **משום כלי קבול.** שכלי עץ שיש לו בית קבול הוא: **אמצעית.** שהיא מקפת את המכבר משום כלי עץ לא מטמאה דאין קבולה קבול אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום ארוג ואפי' אין המכבר של מתכת מטמאה משום כלי כברה. ושלנו שהיא של מתכת ודאי טמאה משום פשוטי כלי מתכות: **ועליונה.** שמכתשין ושוחקין בה הפלפלין טמאה משום כלי מתכות דמשום כלי עץ ליכא לטמויה דפשוטיהן טהורין אלא משום לפוי התחתון שהוא עיקר והעץ בטל אצלו: **מתני' עגלה של קטן.** שעושין לו לשחוק ויושב עליה ומטלטלין אותו עליה: **טמאה מדרס.** אם התינוק זב נעשית העגלה אב הטומאה דמיוחדת לישיבה היא דהא סומך קטן עליה נמצאת שהיא מיוחדת לו לישיבה ואין אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו דאילו לא מיחדא להכי לא הות אב הטומאה כדתניא יכול כפה סאה ויושב עליה כו' (שבת דף נט.): **ונטלת בשבת.** דתורת כלי עליה: **ואינה נגררת.** בשבת: **אלא על גבי כלים.** על גבי בגדים מפני שעושה חריץ בקרקע וחופר חייב משום חורש: **מפני שכובשת.** חריץ הנראה בהלוכה לא על ידי חפירה הוא אלא כובשת ודורסת הקרקע ונדוש תחתיה ונעשה מקומה נמוך אבל אינו זז עפר ממקומה: **גמ' לעשות חריץ** גרסינן: **כובשת אין.** כובשת הוי אבל חריץ לא עבדא: **תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה.** חד סבר העגלה נמי כשאר כלים דעושה חריץ בגרירתה שפעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר ואידך סבר לא שכיח הכי ואינה אלא כובשת תחת גלגולה:

הדרן עלך יום טוב

אין צדין דגים. אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב דשחיטה חייש למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח אבל צידה אפשר לצודו מבעוד יום ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלהו: **ביברים.** של דגים הן בריכות של מים שקורין ויביי"ר. ביברין של חיה קרפיפות מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הבר ויולדות ומגדלות שם: **ואין נותנין.** לפני הדגים מזונות ואפי' למאן דאמר ז) נפש בהמה במשמע הני מילי דמזונתן עליך אבל דגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן: **אבל צדין חיה ועוף.** המכונסים מאתמול. קא סלקא דעתך השתא כיון דמוקפים גדר הוו להו כנצודין ועומדין אבל דגים נשמטין לחורים ולסדקים והויא צידה ביום טוב: **ונותנין לפניהם מזונות.** בימי החורף צריכין מזונות ואף בימי הקיץ במקום דריסת בני אדם שאין עשבים עולים בו:

המחוסר

כל

מסורת הש"ס

א) שבת סו., ב) [שבת מח: וש"נ], ג) [שם וש"נ], ד) [צ"ל דתניא], ה) שם כב. כט: מו: [תוספתא פ"ב פסחי' קא. מנחות מא:], ו) [שבת קו:], ז) [לעיל כא.], ח) [שבת מח:], ט) כפי' ר' נתנאל. כצ"ל,

◆

גליון הש"ס

מתני' ואינה נגררת. עיין שבת דף פא ע"ב תוס' ד"ה והאר"י:

◆

לעזי רש"י

ויביי"ר. ברכת-דגים.

◆

מוסף רש"י

עגלה של קטן. לצחק בה ולטלטלו עליה, טמאה מדרס. הואיל ופעמים שיושב עליה (שבת סו.). **דבר שאין מתכוין מותר.** ואף על גב דקעביד חריץ והוי תולדה דחורש או בונה (שבת כב.).

הדרן עלך יום טוב

◆

מוסף תוספות

א. שנים התחתונים ראויים להניח בהן שום דבר, ועליון ראוי לכתוש בו ע"י דבר אחר. הרא"ה. ב. בשעת חיבורן הוי חיבור יפה אבל כאן אף בשעת מלאכה אינן מחוברין. שם. ג. דלא אשכחן דמטמא משום אריג אלא טווי ואריג שעושים מנוצה של עזים. שם. ד. וקס"ד שאין כאן הנאת מדרס קמ"ל. רשב"א. ה. וכי בשביל שאינו מקורה מצויין להם מזונות. תוס' שבת קו: ד"ה ואין נותנין. ו. דהוי כניצוד ועומד מדאורייתא. תוס' שם. ועי"ש ברשב"א. ז. דחשיב טפי מזונותיהם עליך אבל כאן שמן התורה אין ניצודין לא חשיב מזונותיהן עליך. שם. ח. אבל כל שאין בו צידה דאורייתא אלא דרבנן נותנין. רשב"א.

אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב כו'. אבל צדין חיה ועופות מן הביברין. ורמינן עלה הא דתניא

א) עי' בערוך ערך ריחים. ב) כאן ספ"ב. והמגיה בד"ו ציין דהוא בתוספתא סוכה ולא מצאתי שם.

כג ע"ב - כד ע"א | אין צדין דגים... למגדל אין לבית לא

ביאור

משנה. אין צדין אסור לצוד **דגים מן** מתוך **הביברים** בריכות דגים **ביום טוב, ואין נותנין** ואסור לתת **לפני הדגים מזונות, אבל צדין** מותר לצוד **חיה ועוף מן הביברין** מתוך המכלאות שלהם **ונותנין** ומותר ליתן **לפניהם** לחיה ולעופות **מזונות** ביום טוב.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל דין **הביברין** המכלאות **שוין** יש מכלאות שמותר לצוד מהן ביום טוב, ויש מכלאות שאסור לצוד מהן ביום טוב. **זה הכלל** שלפיו מותר או אסור לצוד חיה ועופות הנמצאים במכלאה ביום טוב: **כל** חיה ועוף **[דף כד עמוד א] המחוסר צידה** שצריך להתאמץ כדי לתפוס אותם **- אסור** לצוד אותם ביום טוב, **ושאינו מחוסר צידה** ואם ניתן לתפוס אותם בקלות, בלי צורך להתאמץ **- מותר** לצוד אותם ביום טוב. **גמרא. ורמינהו:** מקשה הגמרא מברייתא **ביברין** מכלאות **של חיה ושל עופות - אין צדין** אסור לצוד **מהם ביום טוב, ואין נותנין** ואסור לתת **לפניהם** לחיה ולעופות **מזונות** ביום טוב. **קשיא** קשה שהמשנה מתירה לצוד **חיה** ממכלאה, והברייתא אוסרת לצוד **חיה, קשיא** קשה שהמשנה מתירה לצוד **עופות** מהמכלאה ביום טוב, והברייתא אוסרת לצוד **עופות? בשלמא** מובן לנו **חיה אחיה לא קשיא** שאין סתירה לגבי דין החיה, משום **הא** שהברייתא היא כשיטת **רבי יהודה, הא** והמשנה היא כשיטת **רבנן** חכמים. **דתנן** שהרי שנינו במשנה **רבי יהודה אומר: הצד צפור** ומכניסה **למגדל** לארון, **או** הכניס **צבי לתוך בית** וסגר את הדלת **- חייב** משום צידה בשבת. על צידת חיה **לתוך** ה**בית הוא דמחייב** רבי יהודה בשבת, **אבל** כליאת חיה **לתוך ביברין** מכלאה **- לא** נחשבת לצידה. והברייתא היא כשיטת רבי יהודה, הסובר שהחיה במכלאה לא נחשבת לניצודה, ולכן התופסה ביום טוב יעבור על איסור צד. **וחכמים אומרים:** מי שהכניס **צפור למגדל** לארון עבר על איסור צידה, **ומי שהכניס צבי לגנה או לחצר או לביברין** למכלאה, חייב משום צד בשבת. והמשנה היא כשיטת חכמים, הסוברים שחיה הנמצאת במכלאה נחשבת לניצודה, ולכן התופסה ביום טוב אינו עובר על איסור צידה. **אלא** אך עדיין קשה **עופות אעופות קשיא** הסתירה בין המשנה לברייתא בדין העופות? **וכי תימא** ואם תרצה לומר: **הא נמי לא קשיא** שגם שאלה זאת אינה קשה, **הא -** כי המשנה מדברת על עוף **בביבר** מכלאה **מקורה** ולכן העוף נחשב כניצוד, ומותר לתופסו ביום טוב, **הא -** והברייתא מדברת על עוף **בביבר** מכלאה **שאינו מקורה** ולכן העוף אינו נחשב כניצוד ואסור לתופסו ביום טוב, משום איסור צידה. אין אפשרות לומר כך משום **והא** שהרי **בית, דכביבר מקורה דמי** דומה למכלאה מקורה, **ובין לשיטת רבי יהודה ובין לשיטת רבנן צפור למגדל** לתוך ארון סגור **- אין** כן נחשבת לניצודה , אבל ציפור שהכניסוה **לבית - לא** נחשבת כניצודה, כי היא יכולה לברוח מהאדם, ולכן גם ציפור הכלואה במכלאה מקורה, אינה נחשבת כציפור ניצודה.

עיון והלכה

צידת דגים ביום טוב

בשולחן ערוך (אורח חיים תצז, ז) נפסקה ההלכה כדעת רשב"ג ש"לא כל הביברין שווים", ולכן אם צריך מלכודת או מאמץ אחר בכדי לצוד את החיה או העוף, אסור לצוד אותם ביום טוב, ואם לא צריך להשקיע מאמץ רב ומלכודות, מותר לצוד ביום טוב. **ונחלקו הראשונים** מה הדין לגבי דגים: **דעת הרמב"ם (יום טוב ב, ז)** שדברי רשב"ג נאמרו גם לגבי דגים ולכן אם הם נמצאים בבריכה קטנה, ואפשר לתופסם ביד, מותר לתפוס אותם ביום טוב לצורך אכילה, כי הם נחשבים כניצודים כבר. **לעומתו הראב"ד (בהשגות שם) חלק עליו** וסבר שדברי רשב"ג נאמרו רק על חיה ועוף, אבל אסור לצוד דגים ביום טוב גם אם הם במכלאה קטנה, משום שהדגים מכוסים מן העין. **הט"ז (אורח חיים תצז, א) הסביר** שגם הראב"ד הסכים עם דעת הרמב"ם שדגים הנמצאים בבריכה קטנה נחשבים כניצודים, ולא חל עליהם איסור צידה, אולם הוא אסר לצוד אותם ביום טוב משום שהם מוקצים. ולכן נימק הראב"ד שבגלל שהדגים מכוסים מעין אדם על ידי המים, הם נחשבים למוקצה ביום טוב, ולכן אסור לצוד אותם.

מבט נוסף

צידה - לקיחת חיות הבהמה

במשנה (שבת ז, ב) מלאכת הצידה מכונה: "הצד צבי" הרב דוד חי הכהן (מה ידידות עמ' 106) הסביר, שהתנא ביטא באמצעות הדוגמא של צידת הצבי את מהות המלאכה. הצבי ניחן במהירות המסמלת את אהבת החופש והחיים, שהרי על ידי מהירותו הוא יכול להמלט מחיות טורפות וציידים ולחיות בלא פחד. על ידי כך יכול הצבי להוציא לפועל את עדינותו ותאוות החיים שלו. הצידה לעומת זאת היא פעולה הדומה להריגה, מכיון שהיא לוקחת מהחיה את חירותה, ואת יכולתה לחיות את חייה על פי רצונותיה וכישרונותיה שהעניק לה הקב"ה בטבעה. על כן שלא כמו הגויים ישראל סלדו תמיד ממסעות ציד לשם תענוג וריגוש, והתואר ציד אשר ניתן בתורה לנמרוד ועשו, מסמל את היותם רשעים המפרידים בין העולם לריבונו של עולם.